

Унія в Америці.

ПРИЧИННОК ДО ВІДНОСИН РУСКОЇ ЦЕРКВИ.

ВІДПОВІДЬ

Адресви гр. Шептицькому, митрополитови львівському гр. кат. обряду на його посланіє з 20. августа 1902.

Накладом Фонду Народного.

NEW YORK, N. Y. 1902.

Унія в Америці.

ПРИЧИННОК ДО ВІДНОСИН РУСКОЇ ЦЕРКВИ.

ВІДПОВІДЬ

Андрєви гр. Шептицькому, митрополитови львівському гр. кат. обряду на єго посланіє з 20. авгу-ста 1902.

Накладом Фонду Народного.

Ex libris
Bohdan Krauciw

NEW YORK, N. Y. 1902.

Прийди тай подиви ся.

Іоан I. 46.

Події на поли церковнім серед американських Русинів, головно в Спол. Державах, викликали в старім краю (в Галичині, бо в Угорщині тим не займають ся) значне заінтересоване і загальне занепокоєне. Наші справи обговорювано публично в часописах і на зібранях священничих (соборчикх). А що положене справ рускої церкви в Америці в многім сходить ся з положенем в старім краю, що тягнесь від заключеня Унії з Престолом римским, тому те занепокоєне примусило сим разом наших братів не маловажити церковних справ. В наслідок того на соборчиках укладають ся письма, в котрих жадають:

1) вилученя рускої церкви з під власти римської Куриї для розширення віри,

2) основаня руского патріярхату, котрому підлягалиб всі Русини — гр. католики.

3) утвореня руских епископств на Буковині і в Америці.

Митрополит, отримавши ті письма, уважав за потрібне відповісти. Тим то дня 26. августа

б. р. Митр. Андрей Шептицкий випустив більше в публіцистичній формі пастирський лист,*) в котрім говорить про відношене Русинів до Риму, а властиво про відносини між Курією для розширення віри а Русинами.

Ціль того пастирського листу єсть: „успокоїти загальне мніє і усунути можливі і безпідставні упередженя“ — бо після думки Митрополита — „вистарчить справу вияснити, щоби успокоїти уми“.

Причиною отже, задля якої сей пастирський лист побачив світ божий єсть — після слів Митрополита — справа Ам. Русинів, голосно і горячо обговорювані на соборчиках і по часописах а не досить всесторонно пізнана через що занепокоїла загальне мніє нашого духовенства і легко могла викликати небезпечне зражене до Престола Апостольського.

Признаємо, що вистарчить не раз справу пояснити, щоби успокоїти уми, але треба пізнати і представити справу основно і по силам об'єктивно. Де такого пізнання і представлення бракує, там умів не успокоюєсь, але радше доливаєсь оливи до огню або в найліпшій разі гіпнолізуєсь суцільність на короткий час.

До котрого з тих двох представлень наших справ належить згаданий лист пастирський Митрополита, можугь осудити на разі найліпше

---

*) Диви „Дѣло“ ч. 186, 189 з б. р.

Русини зза моря, о чім буде нижче. Ми лиш зазначимо мимоходом, що руско-українська публіцистика інтересувалась і інтересуєсь, представляла і представляє, знала і знає наші справи ліпше, як наші духовні батьки з гори св. Юра.

Слова Митрополита о церковних справах Ам. Русинів, якими поставив себе в становище наших церковних — в части. національних і політичних ворогів, вразили Ам. Русинів до живого. Тому ми рішили забрати слово, відповісти на посланіє Митрополита і наші справи пояснити публично. Успокоювати не беремось нікого, тільки заявляємо, що ми як й Русини взагалі не успокоять ся доси, доки не будуть усунені причини кривд і пониження наших сьвятих справ, доки не дібемось свого.

Пастирский лист Митрополита складаєсь з двох частей. В першій часті викладає Митрополит відношене рускої провінції (Галичина) до Риму; — в другій же часті говорить про відношене між Ам. Русинами а Римом.

Ми постараємось подати основні думки обох частей пастирского листу, а опісля напі уваги і обясненя.

I.

Руска провінція а Рим.

1. Зміст першої частини послання

Рух в Галичині стояв в звязи з аналогічним рухом в північній Америці. котрого головним епізодом було віче в Гарісбург в Пенсилве-нії дня 28. марта с. р., на котрім піддавано (?)*) під розвагу вірних догмати непомильності (?) і супрематії Папи Римского.

„Вилучене рускої церкви з під власти Куриї для розширення віри і безпосередне підчинене Папі канонічно хибне.

„Пропаганда сама через себе (так!) не має жадної власти; єсть для справ восточної церкви і многих провінцій западної церкви тим, чим инші конгрегації для справ инших провінцій, менше більше тим, чим єсть у нас кон-систория для епископа (!?). Не ма в церкві безпосередної залежности від Папи. Всі справи реферують Папі секретарі або референти ку-рій.

„В найліпшій разі можна говорити о трактованю наших справ через инші Куриї (які?), не через курию для розширення віри. Жадане досить сміле... і можливе в формі просьби через епископат (а сли не ма епископата?).

„Для обрядів восточних і для їх відрубної дісципліни і права церков-

*) Знаки питаня і виклику та уваги серед змісту суть наші.

ного треба в Римі відрубного трактованя (а доси не було того?). Справи більшої частини епархій латинських належать до круга діланя кількох Конгрегацій. (Ту вчисляє Митрополит 19 конгрегацій з їх кругом діланя, а крім того ще суть комісії, секретаріати стану і т. і. посередні власти для справ латинських епископств.)

„Конгрегация Пропаганди заступає справи для країв місій, а під її префектом є самостійна „Propaganda pro negotiis rituum orientalium“ (курія для справ східних обрядів), що займаєсь справами всіх східних церков (як унія то унія!).

„Вилучившись з під власти Пропаганди, треба би жадати утвореня осібногo відділу при кожній (з вчислених) Курії (?), — але утворене місця осібногo референта для наших нечисленних справ при кожній Курії натрафіло би на многі труднощі (розумієсь!), а приносило би мало хісна. Проте, чи не можна, лишаючись при дотеперішнім від трох століть (!!!) триваючим стані з меншими труднощами старати ся і просити о усунуені того, що видаєсь або єсть непрактичним. Треба би проте опреділити, що в тім дотеперішнім стані видає ся непрактичним (Sic!).

„Приділене его справ до Пропаганди, кож-
дий уважав се цовним чести признанем, що він
як раз належить до загального церковного роз-
ширення віри. Русини від віків тим гордились,
що через них віра мала розширитись на цілий
некатолицький восток, як приповіли Папи. Поло-
жене від того часу не змінилось... (однак) мимо-
тих тах милих для нас, так почесних воспінень
та вязів, можна би зі вглядів річевих ба-
жати, щоби не сеся а инша конґреґация об-
няла рефероване наших справ св. Отцю.

„Справи рускої провінції, що опирають ся
о Рим і переходять через Пропаганду суть:
1. Преконізация Митрополита; 2. деякі справи
супружескі, прошеня о відпустки і грамоти на
на відличія. які можна дістати й через инші
Куриі без всяких оплат (?), (тільки) за зложе-
нем милостині (такс), бо так жадає церковний
звичай.

„Лишаюгь ся ще справи обрядові і чисто
літурґічної або дисциплінарної натури... (з ними
ріжно бувало) але від 15 літ (?) не вийшло ані
одно рішене, котре хоч з далеки робило би вра-
жіне. що хто небудь в Пропаганді не
жичливо відносить ся до наших
справ (?). Загальний напрям був рад-
ше противний (!???). Відрубности,
о трими наша провінція відстучи-
ла від первісного восточного типу,

видавали ся (тільки?) в Римі непотрібними латинізиціями, котрі Рим толерував не радо (але толерував!).

„Нарешті згадує Митрополит про перехід з обряду на обряд; об'яснив причину переходу цілого села Тучап на обряд латинський; радить, як поступати, щоби привязати вірних до обряду. (того Русини доси не знали, а що тримались свого обряду, то може заслуга чужих?), тай кінчить словами: „З того всего слідує, що зі взгляду на наші справи галицькі не маємо причини старатись о яку будь зміну, що до їх трактованя в Римі:“

---

2. Наші уваги.

Галичина вдоволена!

Руска провінція може ликувати, після слів Митрополита, бо не ма потреби старатись о зміну. Сляж щось є такого між відносиними рускої провінції а Римом, що разить — часом вколе — а часом таки добре лупне по голові Русина-уніята, то се „непрактичне“, котре передовсім треба „опреділити“ т. є. хотіти узнати за „непрактичне“, а опісля доперва „старати ся і просити о усунене того:“ А се, що обговорювано в часописях і на соборчиках, що непокоїть не від днесь а від 300 літ, се „не досить всесторонно пізнане“, се „неоправдана критика і понятє не оперте на фактичнім ставі річи:“

Що думають о тім пастирскім листі в Галичині, тим не гриземось. Досить, що красні слова не годні затьмити історії, аві убити нечислених доказів. Найліпшим доказом правдивости нашого твердження хотьби та найновіша подія, що коли майже до 200 інтелігенції зішли ся 8. вересня б. р. на пораду в справі поїздки до Риму і коли раджено над тим: чи спречи америк. Русинів вмістити в адресі до Папи — чи в меморіялі? — то майже одноголосно ухвалено, щоби вмістити в адресі.*)

Зрештою — після нашої думки — обовязком Митрополита єсть: нас поучовати і переко-нувати о правдивости стану річий, але з другої сторони силою свого уряду справи рускої церкви боронити і в Римі представляти дійсний стан річий з жаданем корисного залагодженя. Ми хочемо, щоби св. Унія була святою для обох сторін.

Завернувши до слів Митрополита (в І. часті посл.), котрі нас обходять, то мусимо зазначити:

Неправдою єсть, будь-то би на зйїзді в Harrisburg, Pa. дня 26. марта піддавано під розвагу зібраних догмат не помилности.**) Се не було цілек, віча.

---

*) Додаток до „Діла“ до ч. 191—2, статя „Папский юбилей. — Але ще питанє, як представлять?

**) Диви „Відозва“ скликуюча зйїзд — точка 9. Ся відозва була передрукована в „Ділі“.

На з'їзді обговорювано: чи маємо ми Русини признавати Папу римського за голову рускої церкви чи ні? Значить була бесіда лиш с супрематції над Ам. Русинами.

До того кроку змусила нас сумна історія відношень між Пропаґандою а Ам. Русинами. Послухайте!

До наших церковних справ мішали ся і мішають ся неустанно наші союзники тай ті ріжні „власти посередні“ і безвластники зі шкодою для наших сьвятих справ. В Галичині толкували собі Русини влізливість сусідів-Поляків польським шовінізмом і нарікали на префекта Пропаґанди, бл. и. кард. Ледоховського, тому що він був Поляком. Ам. Русини не мали вже з Поляками нич до роботи, а влізливість римо-католицьких властей була та сама, що в Галичині. З Пропаґанди на жадане ам. кат. властей йшли розпорядженя за розпорядженями. Часьлідком того в Сполуч. Державах римо-кат. владики виклинали наших сьвященників, а в Бразилії сфанатизовані Шпаніюльці стріляли на наших руских місіонарів і безборонний нарід; — полялась руска кров.*) А розпорядженя ті все походила від Пропаґанди.

Отже ми, Ам. Русини, розумуючи так само як наш Митрополит: — „Пропаґанда сама че-

---

*) Диви „Календарь для Ам. Русинівъ“ — Р. Н. С. на р. 1902, лист одного Василяннина з Бразилії. стор. 161—163.

рез себе не має жадної юрисдикції... єсть Конгрегацією для справ восточної церкви менше більше тим, чим єсть Консисторія у Львові для Митрополита....— дійшли тільки до иншого заключеня. Ам. Русини, довідавшись о пролятій рускій крови в Бразилії і досьвідчивши вже досить того добра на власній шкірі прийшли до заключеня, що всею лихо полягє в Унії, отже консеквентно роздумували, чи Ам. Русини мають узнати Папу римского за голову рускої церкви й дальше.

Що-ж Ам. Русини мали робити? Чи тільки опреділювати непрактичності і старатись доперва просити? Або вислати до Пропаганди подяку за те, що так жичливо віднеслась до наших справ за морем?

Ваше Преосвященство! Самі признаєте, що „для обрядів восточних і для їх відрубної дисципліни і права церковного треба в Римі відрубного трактованя“. А деж та відрубність? Ось кілька вичислимо Конгрегацій, що займають ся справами єпархий римских, а для справ всхідних злучених церков де місце? Чи лиш в одній тій самостійній під префектом Пропаганди, що має займатись обрядами всхідними? А де референт рускої провінції при Propaganda pro negotiis rituum orientalium? Чи може о. Ле-

вицкий в Римі, що має маса гонорів а жадного голосу*)?)

Ваше Преосвященство! Русинам не ходить лиш о сам обряд. Ам. Русини — приміром — мають між собою так зв. царославних, котрі хвалять ся, що їх обряд ліпший від уніяцкого, що его ліпше заховують там на півночи як в Римі. І та хвальба принесла їм користь.

Воно дуже добра річ, що руска провінція має до Риму дуже мало жаданя, що — видко — многі справи полагоджують ся дома. Але жаданя Русинів не можуть скінчитись на упрощених відпустах і грамотах відличія. Суть справи, які мусять бути в Римі совісно представлені і як найскорше успішно полагоджені без взгляду на їх неприємність. Чекати на такі кличі як: „роч з Римом!“ — щоби опісля кинути на других каменем і витолкувати собі по староруськи: най-буде — як бувало — і не практично і неполітично.

---

*) Зачуваемо, що о. Л. вже не ма в Римі, отже руска провінція не має нікого.

II.

Митрополит Шептицький о церковних відносинах американських Русинів.

В другій частині свого пастырського листу говорить львівській Митрополит о церковних відносинах Ам. Русинів, о їх діячах і о відносинах до Риму. А що Митрополит знає дуже мало про положене рускої церкви в Америці, головно в Спол. Державах, — а й те, що знає, знає з другорядних і часто ворожих жерел нашим церковним, національним і політичним справам в Спол. Державах, — тому та частка написана так, що годі вловити провідну думку. Тим то подавати мемо важнійші уступи дословно за порядком з нашими увагами та обясненнями, опертимим на дійснім стані річей; — провідну думку подамо яко заключене.

Викаріати чи єпископства?

„Вже від кількох літ“ — зачинає Митрополит — „однодушно бажаємо і стараємо ся о те, щоб (для Американських Русинів) могли бути утворені відрубні викаріати, а з часом єпископства“ :

І ми чули, що о тім десь вже давно дзвонили, але на тім скінчилось. Бл. п. кард. С. Семєртович, висилаючи нас в Америку, споминав нам о тім, але й доси остає на бажаню. Близько

15 літ доходить, якъ Пропаганда видала перші норми, а 10 літ, якъ появилось перше формальне розпоряджене для Русинів в Спол. Державах, а три роки минуло, якъ видала остатне славне розпоряджене для Бразилійских Русинів, а о їх відкликане доси ніхто не постарав ся.

Зрештою сли однодушно бажали і старались ся о викаріяти чи епископати, то як і з ким? Чи може не з австрійским рядом, а доперва через него в Римі? Ам. Русини, з котрих много єсть вже американьскими горожанами, а що більше, не вернуть вже до краю, такої ласки не потребують і годні самі епископа утримати. Отже з тими в першій мірі треба було порозумітись і старатись, котрі епископа потрібують.

„Не в силі витолкувати —

собі — Митрополит — „дличого як раз сего року взросло занепокоєне“, бо не думає, „щоби на загальне мвіне могли вплинути голоси, поміщені в декотрих ам. часописах, котрі вже від дівна заняли становиско вироствороже для церкви і віри. То певне, що від літ не було хвилі, в котрій би ся справа лучше стояла, як в тім році“:

Страх, богато сказано! Певно, що вдоволений *«tatu quo»*, не догляне причини невдоволення. Оно-ж річ проста! Назбирайте богато пального матеріялу, то він на соньци і від простого шкля

займеть ся. Коли вітер повіє в колосисте збіже з одного боку то не всьо відразу клонить ся шід напором вітру але шоволи.

Клясичною видаєсь нам повисша аргумен- тация того, що стоїть на вершку рускої церкви. „Певно есть, що від літ не було хвилі (кілько літ 300 чи 15?) в котрій би ся справа стояла лучше“.. але длячого як раз сего року взросло занепокоєне? Чому не два — пять літ скорше або пізнійше? Чей причини не ма! Голоси в А- мериканьских часописях? Ім не вірте, они заня- ли впрост вороже (докази де?) становиско для церкви і віри вже від давна. Тих кілька безсо- вістних пошів, котрі попсувала пляни і ском- промітували справу, не могли вплинути на за- гальне занепокоєне. — Отже виходить таке: За- непокоєне есть, причини нема, бо й давнійше не було ліпше, отже чого хочете ненаїсні Руси- ни? Аргументация гідна галицького шляхоцко- станчиківського публіциста, а ніколи руского Митрополита.

....., Від літ не було хвилі, в котрій би ся справа лучше стояла, як в тім році:“ — повто- ряємо ще раз і незнаємо, чи маємо подивляти таність слів у таких достойників чи легкодушне маловажене суспільности? Ціла руска (гр. кат.) суспільність так в краю як і за океаном бурить ся за найменшим порушенем шнурка римо-кат.

політики і бажає, щоб та освячена літами хвиля вже раз пукла, а ту нам кажуть: почкайте дурні, не спішіть так, ви на тім не розумієтесь!

Причини суть!!

Ми не обмежимося на красивих фразях, але наведемо факти — факти не від 300 літ, які можна вчитати в кожній історії рускої церкви, але факти з життя Американських Русинів, щоби колись знов не зібрала охота когось називати се непрактичним і замикати очі фразеологією собі і другим.

Ось они, ті факти:

1) Першого нашого священника, о. Волянського, р. 1885 виклинають римо-кат. власти в Америці тому, що той пішов представитись єпископови т. є. виконати акт гречности, поручений єму єго єпископом. — А виклинають ніби за те, що жонатий!

2) Римо-кат. власти в Америці неустанно пишуть до Риму, а Рим до Львова, щоби жонатого відкликати. І відкликають нашого жонатого священника р. 1888.

3) Правда з Галичини вже не приходять більше жонаті священники, але за те надсилає їх Угорська Русь подостатком. Отже римо-кат. власть в Америці в клспоті; знов йдуть скарги в Рим, в котрих малюють руских священників, яко здеморалізованих заволоків і жебраків. В на-

слідок того появляєсь аж два розпорядження Пропаганди, котрі подаємо низше, а котрі мали на цілі пригвоздити сьв. Унію в Америці раз на все.

І-ший документ:

S. Congregatio de Propaganda fide
Romae, die 10. Maii 1902*]

Eme ac Rme Domine Mi Obsse!

Aliquibus abhinc annis mos invaluit, ut in istas provincias ecclesiasticas sub specie suscipiendi curam fidelium ruthenorum ibidem commorantium concesserint nonnulli sacerdotes ejusdem ritus, qui uxores et liberos secum duxerunt, gravissimum scandalum praebentes in eolis non solum catholicis, sed etiam dissidentibus. Cum itaque innotuerit istarum dioecesium Episcopos legitime veritos fuisse quominus ex ministro cleri uxorati Religioni ac disciplinae ecclesiasticae grave detrimentum foret obventurum, haec S. Congregatio quasdam dedit normas opportune servandas. Scilicet litteris diei 1-ae Octobris 1890. datis ad episcopos rutheni ritus praecipit.

a) ut presbyteri uxorati quantocius in proprias dioeceses reverbi adigerentur;

b) ut in posteri nonnisi coelibes mittantur, qui sistere debeant coram Ordinario illius Dioecesis, ad quam pergere exoptant, a quo facultas opportunas implarent, cui sunt omnino subjecti et obedientes.

---

*) Дата того розпорядження подана в статі о. Бончевского „Вѣдносини и становище нашої церкви“ в „Ділі“ ч. 289—290 і в переднім слові до брошури „Начеркъ статутѣвъ товариства рускихъ церковныхъ громадъ въ Спол. Державахъ и Канадѣ“ (Olyphant, 1901) не точна, бо подана після вісток газетних.

Nuper vero eidem S. Congregationi allatae sunt litterae quorundam ex memoratis presbyteris, petentium veniam ishic manendi et erectionem Vicariatus Apostolici proprii ritus.

Precor itaque, Te, E-me Domine, ut gratum habeas ceteros praesules istarum regionum per litteras certiores reddere, hanc S. Congregationem n e d u m r e c e s s i s s e a s u p e r i u s d e c i s i s, verum etiam in mandatis dare, ut eadem fideliter observentur, atque ad alios quoscunque ritus orientalis presbyteris applicentur.

Interim Eminentiae Tuae manus humillime deosculor.
Eminentiae Tuae devotissimus additissimus Servus

M. Card. Ledochowski. Praef.

† Andreas, Archiep. Amidan. secretarius.

E-mo Domino Cardinali

Jacobo Gibbons, archiepiscopo Baltimorensi.

Отсе се перве — прозвати можна „майове“ — розпорядженє, яким оховстано св. Унію рускої церкви з Римом в Америці, бо перед тим були лиш норми, не взяті в форми розпорядженя. А з него видко, що Пропаганді більше ходило о дісидентів як о гр. кат, — Русинів — уніятів в Америці! Запамятайте собі, Русини! Боялись там в Римі, щоби ваші жонаті сьвященники не були шкандалом для дісидентів! Отсе розпорядженє для Русинів в Спол. Державах є тим, чим „kościółki i kapliczki“ для галицких Русинів.

Се розпорядженє Пропаганда випередила — як каже 1. Октовра 1890 — нормами до руских владик. А тогди був префєктом Пропаганди не Ледоховскій, але Йоан кард. Сімеоні, котрий за-

питаний, повідомляє дня 10. липня 1891 о тих нормах одного з америк. айришских єпископів.*)

Практики айришских єпископів і згадані норми так поділяли благодатно на руских сьвящеників, що скликають зйїзди: до Wilkesbarre, Pa., на котрім був о. Товт (вже яко царославний), — дня 29. жовтня 1891 в Passaic, N. J., — а вкінци 3. грудня 1891 в Hazleton, Pa. (присутних 13 — т. є. всі крім о. Андруховича), на котрім мали ухвалити, що перейдуть на царославіє. слиб вжились їх відкликувати.

Ті норми з повизшим „маєвим“ розпорядженем були між инним головною причиною, що Ам. Русь вперве кликнула: проч з Римом! Правда, той перший клич не був такий голосний, як 10 літ пізнійше (р. 1901.) в Гарісбург, але за те в наслідках реальнійший, бо російському православію достарчив 2448 Галичан † 4450 Угросів**) т. є. майже сім тисяч дуп. — А в хвили, коли появилось се розпораджене Пропаґанди, взростає сильно агітація царсславія між ам. Русинами.

Коли-ж сего розпорядженя ніхто не пробував виконувати, коли жонатих сьвящеників не відкликано, ба коли навіть самі кат. єпископи

---

*) „Руске слово“ (о. Андруховича) ч. 31. р. 1891, де є переклад повідомлення префекта в короткості Ч. прот. Пропаґанди ч. 929 per gli affari di rito orientale.

**) Календарь православного общества взаимопомощи въ Ам. Штатахъ на г. 1901, стр. XXVI.

ломали се розпоряджене, приймаючи жонатих під свою опіку (юрисдикцію), коли они записали їм маєтки церковні, то тогдішна Ам. Русь стала трохи успокоюватись. Вскорі забула о грозячій нещастю, жите поплило давним руслом, ба навіть зачала ширитись думка, що повніше розпоряджене вже вбите.

Не так думали ті, що ведуть політику римокат. церкви. Майового розпорядження не виконали, бо не були в силі і не було варта, але его не відкликано, отже стояло на пацери ніби з вартостю і без вартости, яку мож було використати в кожній хвили. Що воно так було, то маєте доказ:

Документ II.:

Apostolic Delegation

Un. St. of Am. № 6589

Washington, D. C. August 6. 1898.

Rt. Rev. Dear Sir:

In replay to your letter of August 31. I would say that so far as concern the bringing of a married Greek priest to this country the instruction of the S. Congregation of Propaganda of April 12. 1894. provides distinctly for this case. It says: „Huic porro malo (unauthorized mendicancy)*) opportunum volens affere re-

*) Слушайте: Huic malo об'явлено в Апостольскім делегациі в Вашингтоні, (а тим самим в Пропанді так думали, бо видко було донесено) unauthorized mendicancy т. є. недозволене жебрацтво, якого допускались рускі ніби священники, А хто в тім винен, чи не римокат. біскупи?

medium eadem S. Congr., SSmo D. V. propante, nuper ad praelatos Orientalis ritus lateras dedit, quibus eisdem praescripsit ne, absque praevia licentia Ordinarii loci ad quem sacerdotes dictum in finem (i. e. praebere fidelibus suae gentis spirituale auxilium) designentur qui coelibes aut vidui esse debent, ne ipsi discedant, quin prius huic S. Congregationi in scriptis declaraverint ad quam dioecesim pergere velint, ut inibi domicilium constituent atque licentiam ab eadem S. Congregatione in singulis casibus obtineant; ut, obtenta, ipsi sistant coram dicto Ordinario, cujus jurisdictioni subesse debent, atque ab eo petant obtineantque necessarias facultates sacra peragendi, eidem exhibendo una cum memorata licentia literas discessoriales proprii Antistitis a R. P. D. Nuntio vel Delegato Apostolico comprobatas: firma tamen manente prohibitione eleemosynas absque debita facultate colligendi; quod si secus fiat, iidem sacerdotes ad sacrum exercendum ministerium admittantur“:

This instruction also provides for the matters referred to in the latter part of your letter. In fact, the whole aspect of the question of oriental priests in this country seems to be fully and effectively considered in the above instruction, and it is hard to see how the St. Cong. could do more in the matter. If the Bishops

would only strictly adhere to this instruction much trouble would be averted.

With sentiments of highest esteem and fraternal charity, I remain for the Mt. Rev. A. Delegate, Most faithfully yours in Xt.

D. Sbarrelti — auditor
Rt. Rev. M. J. Hoban, D. D. *)
Co—adj. Bishop of Scranton.

Се друге розпоряджене Пропаганди з 1894 р., про котре Русини нічого не знали, було як раз видане тогди, коли Ам. Русини зачинали думати, що перше з р. 1892 розпоряджене Пропаганди остало лиш на папери. Тим часом оно доповнює перше розпоряджене. Підчас коли після маєвого розпорядження руский чи взагалі гр. кат. обряду сьвященник мав двох єпископів — одного гр. кат. в краю а другого рим. кат. в Америці, то після другого розпорядження вже тої аномалії не ма. По просто руский чи взагалі гр. кат. сьвященник може прийти в Америку, коли того зажадає дотичний рим. кат. єпископ з Америки через Пропаганду. Тоді доперва кан-

---

*) Повисші обв документи пощастилось нам дістати в часі Олифантського процесу. Бішоп Гобен сьвідчив ся ними, що має абсолютну власть і над рускими сьвященниками. Те друге розпоряджене з 12. цвітня 1894, з якого головну часть випишує Ап. Делегат в Вашингтоні для бішопа Гобен в Скрентон аж в р. 1898, не було нігде друковане; навіть в „Analecta Romana“ ні, тільки згадане в „American Eccl. Review“ при опублікованю аналітичного розпорядження Пропаганди з 1. мая 1897. Судія в Скрентон не приняв сего другого розпорядження. яко непоходичого від автентичної власти.

дидат на місіонера для свого народу за морем бере цілковите звільнене зі своєї дієцезії і за дозволенем Пропаганди йіде в Америку. Розумно!? Значить всю власть над Русинами віддали латинникам. Так подбали о Унію в Америці ті, котрі — після слів Митрополита — „не жичливо не відносились до наших справ, а радше загальний напрям був противний“ — т. е. дбали ліпше як самі Русини. Видно!! А щоби там, під котрим они блаженні розуміли „неуправнене жебрацтво т. е. колектоване на рускі сьв. доми божі і жертви за тебе, не йшли в кишені якихсь жонатих жебраків — невірних „Грікс“, але щоби оставали в кишенях римо-католицких безвластників, то кождий піп гр. кат. обр. повинен постаратись о „нас“ на жебрацтво!

Ті два документи як раз сьвідчать, готов повісти львівський гр. кат. обр. Митрополит, — що Пропаганда не завинила, що не було причини до занепокоєня!

4) Поступоване і заховане ся римо-кат. властий і безвластників в Америці взглядом Русинів і руского обряду було такє, що обурювало до крайности не лиш Русина, але навіть кождого иншої віри. Цілому сьвітови знане добре безчельно агресивне поступоване католицкого клиру взглядом не-католиків. Русини в Галичині мають добру практику, де приміром поль

ский під безкарно більше допече, як всі власти, почавши від Пропаганди а скінчивши на деканах. А чому? Бо такий дух віє звідтам — *ultra montes!* — Таке саме і за морями!

Щоб хто не закинув нам, що воюємо фразами, то наведемо пару фактів, яких кожний ваш сьвященик в Америці знає ділу купу з власного життя. Ось они:

- а) римо-кат. власти не дозволяли нашим сьвященикам душпастирствовать поза своєю громадою. До других місцевостей они могли йти (де не ма попа) аж тогди, коли того жадає кат. піп. Сли б се трафілось в иншій диецезії, то треба осібного позволеня епископа о пона. Трафілялось приміром таке, що епископ позволив прийти з духовним кормом гр. католикам, а кат. піп не позволив, або навіть арештував руского сьвященика за псуге бізнесу. —
- б) Римо-кат. епископи, маючи ніби юрисдикцію і над гр. кат. сьвящениками, ограничували власть сьвящеників — приміром: позваляли правити службу божу, сповідати і причащати, а вже хрестити і слюб давати та взагалі всі инші обовязки душпастирскі заказували або приміром позваляли хрестити, а миропомазувати вже ні. —
- в) Римо-кат. епископи давали юрисдикцію лиш на пару місяців, а опісля знов казали приходити просити. —
- г) Рим.-кат. епископи казали, щоби руский сьвященик звернув наго-

роду за треби лат. попови, в котрого парафії ті Русини мешкали, хоть прийшли они до рускої церкви. — д) Р. кат. єпископи жадали, щоби рускі церкви інкорпоровати т. є. записувати на них, щоби платити різні дієцезальні податки і т. д.

Тих примірів моглиб ми навести цілу купу. А они як раз доказують, що не було причини до невдоволення. Що-ж они — бідаки тому винні, що там в Римі так подбали о Унію? Они знають свій бізнес. Латиньскі попи безвластники — розумієсь — невинні цілковито! Отже хто завинив? Завинив невдоволений Русин-уніят, що не мав на стілько совісти приглянути до того права з безвглядною улеглостію і точністю“, — як каже Митрополит.

5) Пропаганда видає 1. мая 1897. нове розпоряджене*). яке подаємо в перекладі:

»Декрет сьв. Конгрегації для розширення віри для справ обряду всхідного. Римска церква апостольскою милостію і найвисшою властію своєю щиро постаралась о те, щоби права сьвящеників і вірних охоронити і скрішити. Проте узнала (!?) власть всхідних народів, живучих в північній Америці, виконувати свій власний обряд і заразом поручила їм цілковито піддати ся латиньским ординаріям. По установленю для них тих двох умовій, особливо

*) Ам. „Свобода“ ч. 117—8. р. 1902.

в пссьлідних роках видало многі і хосенні норми, котрими причинила ся (?) до добра вірних і побожности. Однак сумно єсть, що не мало всхідних людей задля браку (!!)

св'ящеників їх власного обряду позістають позбавлені духовної помочи. Задля того, щоби можна помочи їх потребам, св. Конгрегація спонукана просьбами многих епископів (!) при задержаню сили приписів містячих ся в обіжниках з д. 3. октовра 1890. і 12. априля 1894., особливо що до висиланя до Америки достойних і безженних св'ящеників і що до їх підданя ся лат. епископам, видала ті 3 декрети за потверженем найсв. Отця:

а) п о з в а л я є с я вірним всхідним народам, живучим в півн. Америці держати ся л а т. о б р я д у, однак вільно їм назад вернути до свого обряду, коли вернуть до краю.

б) всхідним народам, що стало і дійсно мешкають в півн. Америці не дозволяє ся переходити на обряд латинський, хіба дістануть на се позволене від Папи в кожнім поодинокім випадку.

в) в церковних провінциях півн. Америки, в котрих мн о г о є с т ь вірних обряду руского, архиепископ кожної провінції порадивши ся з своїми суфраганамы має вибрати руского св'ященика безженого і спосібного, (!!)

а еслиб такого на було, то п р и з н а ч и т и л а т и н ь.

ского, знаючого обряд (!?) руский, котрий має чувати і управляти народом і сьвящениками сего обряду, однак вісім за згодою єпископа місцевого, котрий після свого осуду може дати єму „*facultates*“, котрі має виконувати о Господі.

Ніхто не має сему супротивлятись.

Дано в Римі в Палаті сьв. Конгрегації в маю 1897.

Мєчислав кард. Лєдоховскі, Преф.

Aloisius Vescia, секр.

Сим розпорядженем зроблено крок дальше. Так як гангрена поступає поволи і певно, так поступають для добра нашого. З браку (заказу) руских сьвящеників вільно відбувати практики в лат. обряді і вернути на свій обряд, сли схочуть. Для управи народом і сьвящениками маєсь вибрати безженний і спосібний сьвященик, а де такого нема, то лат. сьвященик. Отже контролю над нами віддано лат. попови. Добре хоть, що лат. єпископи сего розпорядження не виконали, крім одного архієпископа Ньюйорского, котрий заіменував такого пана для Русинів в своїй дієцезії лат. попа, хоть були і рускі безженні сьвященики під рукою.

Се сталось тогди, коли ам. Русини зачали думати знов о поліпшеню відносин рускої церкви, коли були певні, що розпорядження не мають жадної сили.

6) З Канади надходять вісти, що тамошні рим.-кат. власти застосовують до тамошних Русинів всі розпорядження Пропаґанди, які були видані для Русинів в Спол. Державах.

7) Розпоряджене Пропаґанди для бразилійських Русинів з 1. септемвра 1899*), про котре і его наслідки Русини в Спол. Державах довідались випадково з листу одного о. Василянина, який був опублікований**).

Поражаючі наслідки сего розпорядження викликали у всіх Русинів не занепокоєне але огірчене і отворило очи неодьому на поступоване і політику католицької церкви, яку провадить Пропаґанда.

Бразилія майже виключно католицька, отже ворожий виступ кат. духовенства проти Русинів-уніятів (протестантів боять ся) і сфанатизований бразилієць довели до того, що полялась руська кров за Унію, обороняючи її перед спільниками!

Може бути, що:

„Curandum est, ut ante matrimonii celebrationem sponsi inter se conveniant de universa prole educatione in ritu, qui proprius est Ecclesiarum Brasiliae, id est latino ritu... видасть ся комусь свободою до захованя конкордії, але наслідки того „curandum“ кличуть до неба о пімсту! А рус-

---

*) „Діло“ ч. 187, р. 1902 — Пославів Шептицького.

***) „Календар Р. Н. С. на р. 1902, „Свобода“ і „Діло“

кий Митрополит хоть би тільки гр. кат. обряду не сьміє і не має права так говорити і казати: „не годень собі витолкувати“ нема причини!

8) Римо-кат. „бішолам“ віддано цілковиту власть над всіми гр. католиками. Громади організують ся. Більше півсотки самих руских сьвящеників прийшло з Галичини і Угорщини до Сп. Держав, але жадного з них не спроводили „бішопи“: Противно они їх переслідують, а собі приймають з цареславія або сьвятять самі моральних калік*).

Таке поступованє коронованого „палитишена“**) римо-кат. обряду яснє і об'яснєнь не потрібує. Се те саме „*curandum est...*“ для Русинів в Спол. Державах, що й в Бразилії! А митрополит Шептицький каже: „впну складати на конгреґацію розширення віри, чи на латинських єпископів в Америці єсть що найменше легкодушним судженєм в справі, котрої ся не знає“:

В такім разі — очевидно — годі доглупатись причин невдоволеня.

---

*) Ось приміром бішоп Гобен з Scranton, Pa. прийав з цареславія нікого В., котрий в краю скінчив дві гімн. класи, в Америці кілька літ практикував по різних закутках, доки опісля вивчив ся на цареславного батюшку в протягу двох літ, щоби прийти на лоно руско-уніяцкої церкви. Другого такого кандидата, тоже русина з Угорщини, вже жонатого і обременного наслідниками, висьвячує той сам бішоп по кілька місячних студіях в ам. семинарії і 4 годиннім приготуваню з руского обряду одним не певної вартости о. мадяроном.

**) політикер.

9) Латинські єпископи кожний акт гречности зі сторони руских і взагалі гр. кат. сьвященників уважали за офіційний акт. Приміром: представлене ся, приймає запрошень на конференції (але тільки запрошень, бо особисто ніхто не брав участі), мовчане на білі*) для підмоги єпископа і т. д. вважають доказами підлягlosti їх юрисдикції, хоть наївний Русин з того сьміяв ся. Навіть повтягали наших сьвященників до своїх „directory“ (шематизм ніби).

10) Хтоб важив ся тим формальностям (по нашому — а по їхньому справам великої ваги) спротивитись, того виклинають. На тій підставі виклинає 24. лютого 1902, бішоп Гобен з Scranton, Pa. о. І. Ардана з Olyphant, Pa., котрий за протестував проти таких практик і зажадав ви-мазаня свого імени з „directory“ его дієцезії.

І так як нашого першого сьвященника, о. Волянського виклинаючи, з політики збрехали, так й в тім випадку бішоп Гобен виручив ся брехнею, кажучи, що виклинає за ширене анархізму!**)

Horrendum! Видко, що з політики збрехати достойникови церкви легше, як на правду

*) візваня до заплати.

***) Та анархістична ніби статя — на основі науки Христа в „Свободѣ“ була друкована 8 місяців перед тим і бішоп нич не казав, хоть дістав аж 2 англ. переклади від цареславного протоєрея, — сьвященника гр. кат. обряду з Ш. і невііменованого мадярського вікарія та конзуля.

Той сам бішоп викляв трошки пізнійше того самого року ще трох сьвіцких людей при церкві св. Йоана Хрест. в Scranton, Pa. А ті виклятя будуть колись також доказами їх власти над нами.

відповісти правдою. — А ти, Русине, думай і мовчи, але не важ ся кричати: мені кривда, бо навіть твій митрополит каже: не ма причин!

Отже причин не ма! Так каже львівський митрополит, граф Шептицький. „Від літ... не було лучше...“. отже гірше, бо надійшов час, що ціла руска провінція занепокоїлась, а Русини за морем вдруге крикнули: проч з Римом! — А вчені повідають: нічо на сьвіті не дієсь без причини.

Незавидна хвальба — делікатна брехня — паньська обіцянка.

„Поминаючи вже успішну і обильну працю нашого місіонаря, — каже Митрополит, — „де доси не було жадного сьвященника, зроблено сего року перший крок наперед в справі унормованя відносин нашої американьскої церкви через рішене, що всіми справами церквей руских в Канаді і Спол. Державах мають занятись осібні до Америки вислані візитатори. В порозуміню Престола Апостольского з правительством австрійским, котре було речником сеї справи, есть назначений для Канади візитатор з нашої церковної провінції, а для Спол. Держав сьвященик з одної з епархій угорских“.

Шкода, що Митрополит так мовчки покинув ту „успішну і обильну працю“ свого мі-

сіонаря*). Ми її знаємо з иншого боку, отже вартаб про се знати для виданя безсторонного осуду его місіонарскої діяльносте.

Від смерти бл. п. кард. С. Сембратовича, — котрий по силам дбав о руску церкву в Америці, боронив її справ, вспомагав матеріяльно (без хвальби) і зробив для неї дуже багато, — не вислано до Америки ані одного священника! Противно нам пораджено слухати тих, що тримають ніж коло горла наших святих справ. Першим священником, котрого вислано по смерти кард. Сембратовича єсть сей восхвалений місіонар. Але хвалитись не ма чим так дуже, коли зважимо, що сего місіонаря вислано не на довголітні жаданя пароду, але на прозьбу французких патрів і то тогди, холи вже значче число Русинів перейшло на цареславіє. Ся хвальба вийде незавидною.

Богом а правдою, то таки й перед тим першим місіонаром митр. Шептицького були рускі священники. Гадаєте, що „доси не було жадного?“ Були: 1. о. Н. Дмитрів об'їхав всі кольонії канадійских Русинів; 2. о. П. Тимкевич перебув там майже рік, висланий Пропагандою; 3. фал-

*) Той місіонар о. Жолдак. Коли еп. А. Шептицький вступив на трон митрополичий, то галицкі священники вислали з Америки письмо, в яким представлено положенє рускої церкви. — Замість відповіди доповів нам о. Ж., що письмо писане за остро і не на урядовім папері! Доперва десь пізнійше чи не на представленє о. Ж. — ми дістали відповідь „паньске віщо“, — що — мовляв — добро ваших справ лежить нам на серци.

шивий владика-Василіянин, о. Д. Ф. Поливка, апостольський місіонар, перебув 2 місяці, висланий також Пропагандою; 4. о. І. Заклинський пробуває більше двох літ й доси в Канаді, поїхавши на власну руку. О роботі тих 4 священників (жадних?) говорити ту не місце, але з жадного з них не мали тільки радості Куляві*) Французи і царославні, як з о. Ж. Они навіть хвалились, що сам митрополит з ними!

Однак не журіть ся Русини! Наша руска церква в Америці не пропаде! Доси ніхто нич не робив! А „сего року зроблено перший крок наперед в справі нашої (?) американської церкви“:

Славно! Най живуть наші!...

Га-гов, брате, не скачи! Спитай!... Що такого?

Ті, що дбають о нас лучше, як ми самі, повзяли „рішене, що всіми справами церквей руских в Канаді і Спол. Державах мають зайняти ся осібні... візитатори“:

Що — що? Візитатори? Таж „від кількох літ стараємо ся о викаріяти, а з часом епископства“, а ту на маеш... візитатори! Не кривись Русине! Візитатор то не той, про котрого круг діланя вичитаєш між властями церкви; се спеціальний візитатор „для всіх справ руских церквей в Канаді і Спол. Державах“:

---

*) Куляві — є польскі воци.

„Речником сеї справи“ було австрійське правительство. Ми додамо, австрійське і малярське. Дякуємо вам, високі правительства! Щож маємо робити, коли наші доперва забирають ся до опреділюваня непрактичностей!

Отсе наші славні власти!

Що принесе сей перший крок, покаже будущність! А вона сумна — дуже сумна!

„Не надійтесь на князів сьвіга, синів чоловічих, в них бо не ма спасенія“, читаємо в св. письмі.

Візитатор.

З ласки малярського ряду Русини в Спол. Державах мають візитатора, котрий — як повідає Словак — „uz ućinkuje“ від давна, добре оплачуваний своїм рядом, а малярський ряд має конзуля в реверенді (Словаки кажуть: жандарма в реверенді), якого малярському правительству вже давно треба було мати в Америці. Візитатор рускої провінції*) ще не обняв урядованя серед канадійських прерій, бо австрійське правительство — як fama fert — спромоглось ледви на шифкарту, якої ще не замовлено.

„Для нас булоби рішучо ліпше“ (чи не кпини?) — повідає Митрополит — „як би ві

---

*) Коли та брошура вже пішла до друку, то до Канади в жовтні 6. р. поїхали о. Жолдак, три оо. Василіяни-місіонарі під проводом о. П. Філяса і 4 служебниці. О. Жолдак має стати ніби візитатором на Канаду.

зитатором в Спол. Державах був зістав оден з наших священників; коли однак зважить ся, що руских съвящеників в Америкці єсть 49 (після нашої рахуби більше), а з того 12 з Галичини а 37 з Угорщини, не можна дивуватись, що стало ся так, як стало ся. Голос Угорщини в нашій монархії єсть як звісно дуже важним: „Даруйте, але такої аргументації ми не годні назвати инакше як туманенем тих, що не знають ся на красках. Незнаючий обставин, певно подумає собі, що Угорска Русь десь що найменше 3 рази більша від Галицкої Руси, коли була в стані вислати три рази більше съвящеників. А сли не більша, то певно, що там ліпше дбають о свою церкву за морем, або що найменше там збуває на съвящениках. Тим часом так не є! А хтож завинив, що так є, як є? Чи не наші церковні власти? Таж Галицка Русь 7 разів більша, съвящеників має незмірно більше і подостатком. Отже хто ту завинив, свої чи не свої? Чиж се не непростима провина байдужности та легковаженя так донеслої для цілого народу в наслідках справи?

Правда, ми знаходимо великопаньске excuse: „голос Угорщини в нашій монархії єсть як звісно дуже важним.“ Так, в монархії; але чи голос угорского правительства, котре гнете Русинів, винародовлює, впроваджує малярску мову в руске богослужене і т. д., повинно мати в Ри-

мі більший голос, як Митрополит рускої провінції з єпископами, сьвященством і більше чим 3 міліоновим населенем? Се оправдане Митрополита робить таке саме вражінє на читача, як се оповідане з переданя францускої революції: Йїхав маґнат і вмисне казав нагнати коні на діти, що бавились на дорозі. Діти потратовані, зробивсь крик, повибігали матери, а маґнат каже: щож я тому винен, що колеса переїхали дітей, і діти мусять вмирати? — тай поїхав далі.

З того виходить, що всюда так і в Римі дають всьо потрібне не тому, що забираєсь до чолобитя, але тому що свого домагаєсь і о своє борєсь! Так й сим разом не вперве вже Русинів в Спол. Державах віддано на поталу їх церковних і національних гнобителїв, а рускій провінції кинено образок. Чей ту тих кілька попів не завинили, що мадярське правительство поставлено репрезентантом і речником всіх австрійских Русинів. Ага, ^злежить вам добро Руси на серци, а сильні сьвіта сего знають тільки сильних. Так-так, де ходить о важні справи, там наші власти усувають ся або сидять тихо, а опісля викручують ся соломою, щоби по геройски китути каменем на своїх. Не так дбають инші, от хотьби Мадяри. Сего факту історія ам. рускої церкви не забуде! Таж Угорщина, котра до наших справ доси не мішалась, сим разом змішалась не тому, що она Угорщина, але тому,

що она своїх виходців підпирала і підпирає і через те сьвящеників звідтам більше. Одинокою просьбою ам. Русинів до Митрополита вічно було: дайте нам сьвящеників! Але й сего нам не дано, а днесь.... Угорщини вина! Мадярський візитатор гр. кат. обряду є. А митр. А. Шептицький стараєсь в нас вмовити, що так як стало ся, то не кривда нам. Митрополит каже: „Принцип, на котрім опираємо ся в взглядах гієрархічних, єсть очевидно не ріжниця народностей, а ріжниця обрядів.“ Ми не кажемо, що би сей принцип був фалшивий, противно — він правдивий в теорії, але ми питаємо: чи чув хто, що би коли так говорив який польський або німецький владика до свого клеру і пастви? Правда, церков соборна одна, а хоть в ній суть народности того самого обряду, то чомусь не можуть погодитись — приміром: Німці з Чехами, Русини з Румунами, Італійці з Німцями і т. д. Подібних принципів ми вже чули багато від Поляків, Москалів, Мадярів і інших наших приятелів, але що би такими фразами мав нас годувати наш Митрополит, а себе викручувати від всякої одвічальности, се тяжкий гріх против руского народу, котрий національно доперва пробуджуєсь. Зрештою, чому Німцям не накидують за гієрархів Французів, Французам Іспанців і т. д. А Русин, котрий навіть обрядом ріжнить ся, має числитись з такими убійчими

принципами? Русинам, як ми сказали вище, не ходить лиш о сам обряд. Нарешті — як Митрополит каже: „Русинів угорских і нас ділить не народність, а лиш понятє тої самої народности.“ Господи, яке се красне степенованє, якого не повстидаєсь і gente Ruthenus natilne Polonus і москвофіл і мадярон і всякий перекінчик. Справдішна філзофія! Ще готовось дійти до заключеня, що Галицка Русь повинна пійти на науку на Угорщину. Крути-верти, а діра все на верха!

Коли вже бесіда за візитатора, то належить повісти більше.

Фактом єсть, що візитатора Русинам до Спол. Держав вистарав ся і прислав мадярський ряд. Пропаганда відіграла в тім ролю майже ніякэву. — На старанє мадярского ряду бл. п. Ледоховский виставив цидулку, в якій дав мадярскому висланикови титул візитатора. Що той візитатор має робити, який єго круг діланя і т. д. о тім ніхто не знає. Навіть сам візитатор не знає, крім сего, що єго вислала „країна“, — як сам повів. — Єго приходу і кругу діланя в Америці ніхто не оголосив. От прийшов собі мадярський висланник в реверенді і на тім конєць, котрий — сли схоче в котрійсь з дієцезий латиньских щось робити — мусить представитись дотичному єпископови.

Коли рознеслась вість, що приїде візитатор, то самі головніші мадярони вдарили на гвалт: Як то може бути, щоби їм насилано якогось грінора (новика), коли суть старі і сьвідомі мадярони!*) Колиж візитатор прийшов, то ті самі крикуни перші прийшли з поклоном, бо довідались, що в тім діло з правительством. А правительство очевидно не вислало чоловіка від па-ради, але вибрало собі такого, на якого може рахувати. Отже наші крикуни змінили тактику, візитатора перетягнули на свою сторону, зробили его цокровителем своєї політики і стали по гуньски виконувати свої пляни.

Візитатор скликує збори сьвящеників,**) на котрих поводить ся по єпископски; его обвозять по деяких парохіях і величають аюостолом, а він бідачиско оголомшений кадилами також говорить о добрі, яке ему лежить на серци, хоть се не перешкодило ему небавом в Cleveland, Ohio молитись з Мадярами до „мадярського Бога“:

Ся комедія мадярського висланника довго не тревала. Незнане відносин, нетакт і самолюбство візитатора, те, що попав в сіти мадяронів і став жертвою унгарско-москвофільської політики гр. к.

---

*) Диви численні статі о. К. Л. в „Ам. Русс. Вѣстнику“ і о. І. С. в „Sloveuski American“ з р. б., якого видає по словацки шайка мадяронів.

***) Галицких сьвящеників не запрошує ані разу, бо над ними він не чувсь в власти. Доперва на однім з мадяронських соборчиків, мав вислати просьбу до Митрополита, якою мав просити о власть і над галицкими сьвящениками. Так повідають самі они.

обр., дальше польоване на єпископство; ворожий виступ Словаків та інших, вкінци атентат на „Соединеніє“, — зробили се, що штучний авреоль візитатора злетів, а остав тільки угорський піп — пряшівський канонік і якийсь ще там сам для себе „Аратканонк“:

Показалось, що візитатор — Андрей Годобай неспосібний до тої місії, якої потребує малярський ряд. Малярський ряд вислав єго яко конзуля в реверенді, щоби спинив москвофільство, щоби був тараном проти будячого ся національного духа у Руснаків і Словаків, щоби підніс національну ідею Малярів в церкві, — а той візитатор разом з унгарськими; галицькими москвофілами (они звать себе Славянами!) заходять ся коло будови єпископської резиденції.*)

Сподіватись треба, що та комедія вскорі закінчить ся цілком, а для рускої церкви в Америці принесе лиш шкоду! Зазначимо, що до такої шпійонської роботи дасть ся ужити лиш виродок. Весь наряд зі сьвященством хоче єпископа, а ту на вільній землі мають слухати малярського шпійона в реверенді, котрого впливом думают покористуватись на горі сьв. Юра у Львові.

---

*) Коло Scranton, Pa. закупив візитатор за 20 тисяч долларів парубейкову осілість з домом і там сидить.

Пророцтва Матильди.

„Хоч назначений візитатор єсть угорским Русином, і ддятого могли би єго наші сьвященики в Америці підозривати о тенденції мадьяризованя наших людей, не мають однак найменшої причини підозривати єго о тенденції лятинізації. Але і тенденція мадьяризованя в Америці не єсть так страшна, бо й мадьярські Русини на ґрунті американьскім отрясають ся з впливів мадьярских і стають більше Славянами“.

Так пророкує за кимсь Митрополит Шептицький. Шкода, що візитатор того не чує, він певно подякував би сердечно за так сьвітлу оборону, а мадьярський ряд тоже. Ми однак зі взгляду на становище і відношеня, серед яких живемо, назвемо сей уступ тільки пророцтвом.

Наші сьвященики не потребують вікого підозривати, хоть вийшли з під такого режіму, де вічно підозривають, слідять, перекручують, інсинуують і бють тай плакати не дають. Наші сьвященики в Америці вже отряслись з впливів „с. k. narodowego rządu“: Тут по ділах пізнають чоловіка і діла осуджують, бо до підозриваня треба злости. Митрополит повинен памятати на моральний параграф: „nemo praesumitur malus, nisi probatur“: Се „malus“ ту можна приложити до візитатора і мадьяронів, до мадьяризації і лятиніза-

ції о стільки, о скільки они суть лихом для нашої народности.

Мадяризації не боїмось. Не прилипло малярство до нашого хлопа за Карпатами, не прилипне і в Америці. Мадяризация вчепилась інтелігенції, т. зв. мадаронів, котрі прибули до Америки і хочуть зажити житєм мадарських магнатів. Ні народність, ні народні справи, ні руска мова і жите, ні справи церковні їх не обходять, а обряд становить головне жерело життя. Се моральна гниль, якаб хотіла тримати хлопа за дійну корову, не даючи єї паші, а триманем з далека, щоб не пізнав ся на їх „духовницьком стані“. І їх ми не боїмось, хоть їх в трое більше, бо они до жадної роботи більше не спосібні, як тільки до інтриг і доносів.

Рівнож підозрівати візитатора о мадаризацию гупо, хоть він чистої крови мадарон.

Але до чого ось доводять мадарони: они своїм мадароньством відпихають від себе нарід, а тим самим убивають его живцем. Народ хоче жити і поживи; свої не дають, отже спішить до Словаків і стає з часом Словаком, винародовлюючись зовсім, привикаючи до лятинізації. Вплив словацтва так сильний, що навіть поїдає галицких Русинів, розтрясених між ними. Кожда словацка організація числить по половині Руснаків.

Митрополита хтось в блуд ввів, коли каже, що Русини отрясають ся з впливів малярських і „стають більше Славянами“. Радуй ся Русе! А се що за диво? Чи Митрополит знає, хто в Америці ще торочить про славянство? — Недоварені москвофіли, деякі цареславні і малярони тай більша часть словацкої інтелігенції, для котрих славянство, властиво! москвофільський панславизм, єсть плащиком їх підступних і підлих плянів. Для нас Русинів всі Славяне милі, але щоб ми мали зречись своєї народности, щоб стати пансловаками, се більше як підло. Тай зацитьковане Митрополита не лучше, яким поставив себе на рівні з москвофільською культурною нуждою. Най вже Митрополит собі буде славянином, ми єму не завидуєм тої спілки, але ми нашої народної ідеї не зречемось до смерти.

Латинізації ми боїмось о стілько о скілько Руснаки стають Словаками, з початку гр-католиками а опісля вже чистими католиками. А що візитатор послугуєсь латинством, щоби дійти до своєї ціли, то на се суть факти, отже не потребуємо єго підозрівати о латинізацію. Ось они: 1. візитатор уживає інфули і з нею парадує по костелах; 2. малярський візитатор гр. к. обряду в латинській інфулі був присутним, коли висвячував в костелі латинський бішоп Русина на попа, і хоть крім него там ще було трох інших угорських священників а в самім Scranton

єсть дві рускі церкви то бішоп запричащав оплатком. Се не лятинізація, а лиги бременне уніяттво, яке нам чести не приносить!?

Золота рада.

„Дорога, котрою ми могли би з часем дійти до самостійного епископства, була бя як раз заховати звязь з теперішнім візитатором і старати ся ужити єго впливу для піднесеня наших справ в Америці. Бо того по нїм надіємо ся (!!?), що буде рішучим речником всіх справ нашого обряду, як взагалі всі рускі сьвященники на Угорщині дбають о обряд певно (!?) не менше як ми.“

Так радить ам. Русинам митрополит Шептицький. Золота рада! Але посьлідним ослом назвалиб ми того, хтоби послухав тої ради, опертої на самих припущенях. Шкода, що Митрополит не сказав, як ту звязь заховати, який то вплив візитатора і т. д. Між нами Русинами а малярским візитатором доси не було жадної звязи, отже як заховати теє, чого не було? Се штука не аби яка! Зрештою візитатор не уважав за потрібне навязувати які будь зносини з нами, тож не ма дурних самовільно пхати пальці під прасу. Кождий руский сьвященик в Америці має більший вплив від візитатора, отже уживати єго впливу, якого не має, до піднесеня наших

справ в Америці, може говорити лиш той, що о наших відносинах не має понятя.

Доси ми належали під лат. ам. єпископів і належимо формально дальше, бо дотичних розпоряджень не відкликано. Ми протестували проти тих розпоряджень, бо уважаємо їх зломанем Унії рускої церкви з Римом зі сторони Риму, А слиб ми хотіли ужити впливу латинських ам. владик в Римі, котрі під тим взглядом суть сильнійші о ціле небо від малярского правительства з єго візитаторами, то що иншого. Але ми й того не робимо. Відносини не змінились, а ту приходить якийсь візитатор, котрого впливу Митрополитъ радить ужити. Як і де? Чи маємо піти до латинських ам. владик, впасти до ніг, перепросити за дотеперішну непослушність і просити: Сьвятителі, ми вже поправимось; ми узнаємо вас за своїх наставників, але між вами а нами буде посередником отсей змаляризований „gentleman“, котрого прислало малярске правительство? Но, дякуємо за ласку, ми вже будемо при помочи божій стояти о власних силах, а Митрополит най собі возьме сего впливового чоловіка і ще пару маляронів, котрі тоже дбають о обряд як ми, щоби навчили галицких Русинів малярского богослуженя, малярских проповідей, словацького дзиготаня і поправного „Славяньства!“

Мадярський візитатор, прийшовши в Америку, став покровителем і головним подвижником політики мадяронів — тих самих мадяронів, котрі р. 1891 ухвалили перейти на цареслав'є, слиб їх жонатих відкликували. В тім взгляді був взірцем відваги їх собрат, бувшій прясівський „канонік“, а теперішній цареславний протоєрей о. Товг.

О. Т. о тім дещо вже писав, а ще більше оповідає. Приміром каже, що вже всьо пішло благополучно, Петербург згодивсь навіть на єпископа, але оглашенні цареслав'я помикитили і скінчилось на нічім. Ще не перейшли на цареслав'є, а вже названий мадярський вікарій, тато галицких москвофілів і т. п. сварились о мітру. Нині они заїлі католики і підпори візитатора*). Від двох літ найпідлійшими способами: інтригами, буреннями по галицких парохіях, довосами, батярськими газетками і брошурами нищать галицких сьвящеників — „радикалів“: Навіть пекло не видумає такої підлої тактики! Візитатор з ними! А Митрополит радить ужити єго впливу! Ну, даруйте, за малий доказ добра для Руси і рускої церкви, який лежить вам на серци, тай замалчй авторітет непомильності, щоб повірити голим словам.

---

*) Після думки Митрополюва.

Повторена брехня. — *Suspecti de haeresi.*

„Горстка вапих сьвящеників в Америці поступила инакше“, — пише митрополит, — (в протиположеню до чого инакше? Чи тому що не хочуть узнати малярского кулака на вільній землі, чи тому, що не хочуть приложити рук до того, щоби Ам. Русь спіткала доля угорскої Руси?) — „на скликанім вічу всенароднім піддали (?) способом зовсім не церковним (сеж було віче!) під загальну дискусію народа питання, чи наші люди в Америці мають узнавати, чи ні, догмати віри католицької що до непогрішимости і супрематції Папи Римского. При дискусії виражались, як довідуємось зі справозданя „Свободи“ (?) в спосіб так ображаючий Престол Апостольский, що виразно оказали тенденції ереси і схизми і духа протестантского.

Ваше преосьвященство, то ви знаєте се зі „Свободи“? Ви милитесь. Се чиста брехня, — повтаряємо в друге, що ніби на згаданім вічу піддавано під дискусію догмати церкви католицької. О тім нікому не снилось, се не було цілею віча і того не було в Свободі. О „непогрішимости“ ніхто не згадав, отже на що повтаряти брехню в друге? Для викликаня ефекту? Ми вже вище сказали, як то було. Сеж було віче, а не собор вселеньский, самі се признаете, і хочете, щоби на нім обговорювано догмати способом церковним? Як се все розуміти?

Виходить, що Митрополит перекрутив, подав неправду, додав фалшиве заключене і ще покликуюсь на „Свободу“. Видко, що вплив галицького ряду, — в яким позасідали пани, панки, шляхтичі, графи і т. д., котрі вміють накрутити все на своє, — мусить бути дуже великий, коли так сильно відбиваєсь і на гр. кат. Митрополиті! Ніхто нич не може мати проти сего, що владика сповняє свій обовязок, але кождий мусить за протестувати, щоби его коштом посьмів хтобудь --- хотьби владика публично лож ширити! Може бути, що се вільно графови, але не вільно Митрополиті!

Не судіть, щоб вас не суджено, бо яким судом судите, вас судити-муть; і якою мірою міряете, вам одмірить ся. (Мат. VII. 1-3.).

Не бійтесь, Апост. Престол не образив ся. Таж се дієсь і повтаряєсь в історії церкви неустанно. Чи-ж Унія рускої церкви була би, слиб о тім люде не були говорили? Наші предки заключаючи Унію, вирівнали ріжницї що до віри, але за те застерегли цілковиту відрубність що до „обряду, дисципліни і права церковного“ — що признає і сам Митрополит, — і сли люди боронять тої відрубности, домагають ся справедливости, то они оказали „тенденції ереси і духа протестантского“. Так-так, пан жебрака не знає!

„Може не спостерегли ся“, — заключає Митрополит, — „що таким способом поступованя

стали всі учасники віча або екскомуніковані *ipso facto*... або найменше... стали *Suspecti de heresi*“:

Ми сего сподівались, маючи на оці попередні практики з нами, але не дочекались, мимо того що „американські Славяне“, поручувані Митрополитом, стали те саме трубіти на весь світ і скаржили нас перед кат. владиками. А знаєте, чому не дочекались? — бо „*ad suspicionem de heresi necessarium est malum*“, треба злої волі, а цілею віча се не було. *Charitas non cogitat mala* (1. Кор. XIII. 5.), каже св. Павло т. є. любов до своєї віри, свого обряду, церкви і своєї народности не могли руководити вічевиків злобою! Слив всі так підозрівали, як Митрополит, то оставсь би лиш сам Папа і цар московский! За правду ніхто не сьміє гніватись, але брехнею брєдять ся всякий, тим більше, сли она виходить і від такої особи і в так важних справах і в такій формі!

Противно ми спостерегли більше, як сподівали ся. Стало ся таке, чого ми цілком не сподівались. — Вся жива Русь відізвалась на наш крок; всьо, що дише любовію до свого рідного, подали нам руку симпатії! О тім знає і Митрополит.

Всі знають, чого ми хочемо, тільки Митрополит не хоче знати і волить забавитись способом москвофілів в інсинуацію: „зачуваю (!?), що се їх поступованє, котрим дали велике

згiршене вiрвому народови, есть лиш полiтичним маневром, котрого цiль змусити Престол Апост. до даня того, що бажають.“

Щоби Митрополит не завiвсь на своїм нюху чи там слуху, то повинен був тямити: 1) що руску еміграцію в Спол. Державах творять виключно Лемки, над котрими царює в краю темна москвофiльщина, що вздыхає до бiлого царя; — 2) що наші виселенці в Спол. Державах живуть, схидають ся і працюють з рiжними инновiрцями, розправляють з ними о справах вiри і знають ся на многих теологiчних тонкостях, якi треба в церкві пояснити і виказувати чисту науку Христа; — 3) що наші люди громадами переходять на царославiє, котре вже постаралось добре змалювати Папу, курiї, Рим, Унiю і т. д. Отже нарид не згiршив ся, сли не зискав. Противно нарид приняв се радо, кажучи: коб се було скорше сталось, то в нас не булоб релiгiйної борби за цареславiє, яка принесла нам величезну шкоду.

Туманити людей, се не згiдне з нашим становиском і обовязками. Правда, були такi, що згiршились. А знаете хто? — Мадярони, москвофiли, гр. кат. чехи і т. д., одним словом наші „Американські Славяне“ — ті самi, що писали скарги до Митрополита, що тамують і опплювають всяку сьвiдому роботу хоть би най-

лучшу: Зрештою яке нам до них діло; „ми людей змушати не можемо“, — каже Митрополит, — „ми лиш можемо ширити правду, впливаючи способами Христа.“ — Від початку сьвіта так було і буде, що сли зійшлись правда з ложею, пануюча сторона з підданими, сильна сторона з покривдженою, то вивязувалась борба, якою одні гіршились, а другі одушевлялись. Таке во- дилось з першими христіянами, всіми людьми ідеї, навіть самим Ісусом Христом, котрого нау- кою згіршилось саме найвисше духовенство, бо она не схлібляла можним сьвіта сего. — Про- те се може і з нами статись, але для нас се байдужним, як нас і наше діло хто назве, — то річ єго волі, а сама назва не змінює сути річи. — Що се за маневр, дасть Бог, поживши пере- конаєтесь.

Самостійне єпископство. — Крокодилеві сльози. — Московфіль- ска пожичка.

„Тепер справа утвореня самостійного єпископства може легко представити ся справою кількох нецевних що до ві- ри і несовісних сьвященників“ — до- гадує ся митр. Шептицький. Славно! Аргумента- ция до позолоти. Смердить „гайдамачиною і rozbestwioną tłuszcza“, а крім того зраджує, що не знає того, о чім бересь толковати. — Весь нарід жадає єпископа, а Митрополит каже: може

представитись справою кідькох..... Митрополит не знає (бо не всьо публикуєсь), що в Галисбургу було два зйїзди: один той, о яким писали часописи, — зйїзд делегатів церковних громад і сьвящеників; — а другий пару тижднів перед тим, на яким було кільканайцять сьвящеників, хоть не прибули всі галицкі.

Тай чому ті сьвященики непевні і несовісні? Чи сей засуд вже аусторитативе? Чи так судить Митрополит? Чи той суд совісний? Чи Митрополит знає, що там в краю жиють батьки, матери, братя, сестри, рідня і широкий круг населеня, котрі знають тих „непевних і несовісних“ з иншого боку? Як важив ся найвисший сторож морали в рускій церкві надужити свого уряду, видаючи такий суд? На яких підставах? Чи такий поступок Митрополита не зачисляєсь до певного роду безчельности? *Noto praesumitur malus nisi probatus!* Чи Митрополит знає, що власне ті безсовісні і непевні встримали ширене цареславія, видвинувши ідею національну? Чи несовісний буде тимц справами і в той спосіб займатись? А в Римі, коли почули наше „Проч з Римом“, то приписали вину Ледеховському, котрий хотів латати діри дірами! Тільки у Митрополита инакше, у котрого виходить таке: коли нужда гнала наш нарід в Канаду і Бразилію, то панки кричали на агентів; коли руский хлоп не хотів за 13. сніп робити

але за 9., і застрайкував, то завинили агітатори; в Америці готово було бути само стійне єпископство, бо Митрополит думав о тім вже думати старати ся, але готово бути нічо — бо готово стати справою кількох непевних і несовісних! Ось панська аргументація тай певно совісна! Sic vos non vobis aratra fertis boves....

Митрополит ще рук не приложив до церковних справ Русинів в Америці (вислане свого alter ego до Канади для Французів не може входити в рахубу), через байдужність віддав Русинів Сп. Держав мадярському рядови; не постаравсь навіть о відкликане розпоряджень Пропаганди, а вже пророкує сухоти в зароді для самостійного єпископства. Сьмішно! Ще і проливає сльози! „Можна лиш жалувати, що справа погіршена через поступоване наших (? іронія!) людей, так як вже і давнійше поступованем наших була кілька разів скомпромітована“.

Тую пісоньку Русини знають вже від давня; єї вічно висьпівують в галицкім парламенті такі панове як: Бадені, Лосі, Бобржинські і т. д. ціла плеяда корольків-старослів зі своїми прихвостнями. Ви самі завинили; Русини завинили! Митрополит пригадав єї нам, але повинен не забути, що свій хоть понесе, то потрафить й поправити.

Митрополит видав засуд — певно по зрілій розвазі, совісно і на основах християньскої морали та об'єктивнім об'єдженю фактів, коли пу-

блично сьмів назвати других „непевними що до віри і несовісними сьвящениками“: — Однак щоби прищадково ще на повстав у кого сумнів, то Митрополит пожичив собі у москвофілів осикового дерева — інсинуації, щоби опирчук ані не ворохнув ся. Тим то повідає дальше: „Ті що хоть троха (як ви?) займають ся справами наших виходців, знають о фактах, котрих не хочу прилюдно підносити (чому? ласка!) бо за надто суть сумні і за надто великий встид роблять нам всім“:

Преосьвящений розмахнули ся! Готово було вийти з жаби щось великанського, а вийшов той вовк, якого Жид посмерком бачив з далека. На верх з фактами! Няй люде знають, чого мають встидатись. Чи з тими фактами припадком не тее, як в байці: татуню, я би вам щось сказав! Скажи синцю! — Коли не знаю. До кого ті факти відносять ся? Такай аргумент *mutatis mutandis* мож приложити до всіх, почавши від паламара а скінчивши на владиках. Щож то за сумні такі фикти, що за надто великий встид приносять і владикам, що й владика мусять встидатись? Та-ж кождий повинен сам за себе встидати ся, а за другого хиба о стілько, о скілько его в тім вина. А сли аж Митрополити мусять встидатись, то хтож тому винен, як не они самі? Встид по сьовненім факті єсть „з природи річи“ карою за гріх та дересторогою перед другим подібним!

Шкода, що Митрополит не зазначив, чи ті факти відносясь ся до нашого приватного чи публичного життя, бо в такому разі сей встид може бути ріжним. Ми люде, як й Митрополит, отже грішні і наші діла явні і ясні. Зрештою Митрополит вже не потребує нашими вчинками займатись, бо ми ту маємо таких, що займають ся обраховуванем наших совістей чудесно; — хоть би ми й тисячку літ ще жили, то вже не потребувалибисьмо обраховувати нашу совість. навіть не приснилоби ся нам теє, що нам приписують.*)

---

*) Для нашої суспільности скажемо трошки більше для розуміння: Коли „Совѣтъ“ в Філадельфії народженого „общества духовниковъ“ уноків ся, коли галицкі сьвященники переконались в останне, що з мадярською і москвофільскою дрявою спілка не можлива, тогди повели беру роботу сами. Народ пішов зо галициними сьвященниками, інтернаціональна гниль гр. кат. обряду настрашилась. — Почалась підла і підпольна робота; поєспались скарги до Митрополита; прийшло до Олифанцкого процесу; навіть стали видавати „Правду“ (visum teneatis), в якій воюють найотидійнішими брехнями виключно на галицких сьвященників і видали брошуру „Дѣяния Радикалы въ Америкѣ“ (стр. 166+56+XV+2) New York 1901 (а виставо 1902), в якій москвофил, мадярени, Чехи в спілці з цареславниками владли всю свою мудрість. Здаєсь, що хоть би сам чорт зійшов, то вже не винувавби підлійшого. Сі писання ріжних авторів зложив і видав москвофільский дячок, додавши своє, щоби німститясь за те, що єго прогнали з парохії.

Медитація. — Асекурація.

Митрополит, трошки поплакавши і по паньски погнівавшись, серед своїх безсумніву совісних медитацій приходить до такого заключеня: „Думаю, що не потреба доказовати (по тім всім, що Митр. наговорив?), як в такій справі безсовісне поступоване хочай одного може зробити неприхильним до нашої справи представителів Церкви католицької в Америці. (sic!) А їх мніне (чиє? того одного безсовісного чи представителів кат. Церкви в Америці, чи всіх на купу?) не може немати великого (а малого?) значеня у Престола Апостольского.“

Чиста софістерія! Чи представителі кат. церкви в Америці доси відносились прихильно до наших справ? Чи та їх прихильність не викликала власне обуреня у всіх сьвідомих своїх справ? Чи она не була причиною, що треба було протестувати проти тої надмірної прихильности, через що зродились ті „несовісні“ в уяві Митрсполита? Чи се совісна медитація?

Чи наш крок зробить представителів кат. церкви в Америці прихильними до наших справ, се для нас байдужним. Давали собі ам. Русини раду без них доси, буде так і дальше. А ще пару таких прихильних нам процесів, як скрентоньского бішопа Гобена з Олифантскою громадою, то вже й виклипати не буде кого. Ми знаємо, що їх мніне^ю у Престола Апост. {важне, {се

річ природна, бо їх сила і дбають о своє не так як галицький Митрополит. Зрештою їх мвіне о положеню наших справ аві поліпшить аві погіршить, підчас коли поступок тих „безсовісних“ буде мати значіне навіть у Ап. Престола. Слиту сотки ріжних вір жие разом і кожда має свою організацію і власть, то чом би наша не могла вже приміститись? Чи-ж ассімільоване нас принесе їм користь? Але доки ми нич не маємо, то й они о нас дбають, бо наші старокраєві або зовсім байдужні або помагають таки їм ассімільовати нас!

Зрештою таке балакане Митрополита ми уважаємо асекурацією его власного „я“ — Доси він нич не зробив, організує богомольний похід до Риму, а ту Русини домагають ся, щоби перед Папою став речником кривд, які нам діють ся. Се крижує его задушевні пляни, а будучи з походження і вихованя чужим, а навіть ворожо настроєним до наших справ, він ніби виставляє свої мнимі заслуги в тій справі, а рівночасно асекуруєсь. мовляв: рада душа до неба, та гріхи не пускають он тих!.....

Тимто говорить плаксивим голосом дальше: „Наше положене стало ся тепер незвичайно трудне, бо видає ся, що навіть в разі, як би Престол Апост. згодив ся на наші просьби, могли би наші люди для взглядів особи-

стих не слухати і руского єпископа в Америці.“

Ваше положене незвичайно трудне? А в чім же оно змінилось? А-га, зачувати, що з часом таки Русини в Спол. Державах мусять мати свого єпископа, бо се не справа кількох. Так плачте, що не будете могли накинути нам якого шляхтича. Ту, бачите, такий звичай, що самі собі вибирають єпископів, а Рим лиш потверджує. Того домагають ся також ам. Русини з тим більшим притиском, що се їх староруський церковний звичай вибирати — вєспільно духовні і сьвіцкі — свого єпископа.

Слиж поважилибисте ся накинути нам єпископа свого хєть-би й Русина, то висилаючи в Америку можете відразу замовити для него return shipcard. Хвала Богу, що серед своїх софістичних медитацій дійшлисьє хєть до одної правди, що наші люде такого вашого любимця слухати не будуть. Єго снігкає та сама історія, що малярского гр. кат. візитатора, бо чім Рим знає.

Се наступить не „зі взгядів особистих“, як інсинує Митрополит, а „зі взгядів принципіальних наших церковних і народних справ. Сли-б нам ходило о взгяди особисті, то ми вже давно були би піддали ся латиньским ам. бішопам, як се зробили вночі мадярони та як нам пораджено зі св. Юраго смерти бл. п.

кард. Сембратовича. Зі взглядів особистих нам прецінь ліпше мати до діла з одним єпископом — будь що будь інтелігентним чоловіком ніж з необразованою масою, яка не раз і найліпшу роботу унеможливляє. А в такім разі нас не називали би „непевними що до віри і несовісними сьвященниками“ та не підсувалиб нам „тенденцій ереси і т. д.“ — Сумно, що Митрополит, котрий серед маси панських слів виявляє свою врихильність до наших справ, бачить всюди у нас тільки злу волю!

Галицка конкордия сьвітовою. — Многонадійне заключенє.

„Так то в цілій тій справі на жаль (фалшивий він!) мусимо признати прилюдно, що завинили наші люди, а ту вину складати на Конгрегацию розширення віри, чи на єпископів латинських в Америці, як многі роблять, єсть що найменше легкодушним судженем в справі, котрої ся не знає.“

Многая літа Митрополитови! Видко, Митрополит знає справи ті докладно, коли так частенько повторюєсь, уживаючи подібних фраз. Отже не завинили: ні Рим, ні Пропаганда, ні лат. бішопа, ні дбалі наші власти..... тільки свої люде. А чому наші завинили? — бо они важкиєсь верховодам Унії рускої церкви в Римом вічно пригадувати, щоби не переходили границь справедливости, щоби наша церковна

Унія—спілка була обов'язуючою для обох сторін! Се розумієсь панів разить, бо погляди на правду і справедливість у панів і рабів неоднакові.

Зрештою страх Русинів неоправданий, говорить добре інформований і в судах нелєгкодушний Митрополит: „Місцева власть церковна, як не менше Рим, тримає ся обов'язуючих у нас (де?) приписів конкордії“:

Отже Унія зведена до галицької конкордії, яка стає вселенською. Її тримають ся і в Римі і в Спол. Державах і Канаді і Бразилії. — Се якраз згідне зі всіми розпорядженнями Пропаґанди. Так славно борозити не потрафив би й наш найгірший ворог!

В доказ правосильности свого твердження наводить Митрополит розпоряджене Пропаґанди для бразилійских Русинів з 1. Sept. 1899 р., яке знають читателі з „Діла“ ч. 187. — Вже на саме „Ab I-um. Curandum est...“, яке ми навели вище чоловікови кров стинаєсь в жилах, що так „Emmi Patres respondendum censuerunt“; наслідки кличуть до неба о пімсту; — а львівський Митрополит гр. к. обр. має сьмілість запевнювати загал Русинів-Уніятів публично: “З сего письма дословно відписаного видно, що вільно нашим виходцям тримати ся постанов конкордії... що проте не єсть правдивим твердженням, що Конгреґация змушає на-

ших людей до обряду латинського:

Але, часи тортур і інквізицій минули безповоротно, щоби змушувати людей фізичними карами. Пощо ж згадувати про змушуване? Отже не потрібна увага; але Митрополит повинен тямити, що є розпоряджене Пропаганди т. є. закон для Уніятів в Бразилії; хто его послухає — добре, хто не послухає — може з початку також добре, сли з револьвером в руці оборонить ся; хто его прийде змушувати? Але се вже на з'у-пір! — що в церкві Христовій — державі любви Бога та близьнього не повинно мати місця. Однак Русин, котрий на всяких уніях та угодах все виходив як той на милі, повинен і за те поцілувати в руку, бо *Emperorum Patrum resolutiones* „*Smus D. N. benigne approbare dignatus est.*

Дальше Митрополит ласкаво признає, що перше речене, „*Curandum est...*“, „моглоби стати впрост небезпечним, толковане з пересадю і шовінізмом“, на що будучи в Римі мин. року Митрополит „звертав увагу Конгрегації“ і обіцює се сего року „відновити“:

Страх, як то солоденько Преосвящений знають говорити. Треба аж шовінізму і пересади, щоби стало небезпечним! А з чієї сторони треба шовінізму і пересади? Певно, що з руского до толкованя, в бразиліяньскої до стріляня! — Там в Бразилії стріляли, полялась кров — як пише певний що до віри о. Василіянин — значить ста-

десь те, що превиджували, а Митрополит говорить дотепер о можливій небезпеці і був в Римі і не постарався о відкликане сего розпорядження хочь би навіть сего „I. um“: — І се Уніятський Митрополит!

„Іч ясна“, — говорить Митрополит з паньскою безчельністю, обіцюючи поправитись, — що потреба людей готових на всі труди, праці і невигоди, і так привязаних до віри, щоби могли не лиш самі не стати а поста тами, але в вірі і любові утверджати. Потреба людей повних духа апостольского, котрі би ішли до Америки не на те, щоби ужити свободи, і втечи перед всяксю властю але людей, щоби були би готові і жити посвятити для спасеня душ Христових:“ (Чи через те вже тих розпоряджень не стало?)...

Паньска натура відай з природи вже така, що все і всюди підозріває, осуджує „хоть сирави ся не знає.“ Отже повисше значить: дотеперішні владки — а властиво один, земля ему пером, вислав до Америки дефравдантів, паліїв, винятих з під права, слабих в характері, встидаючих ся св. Євангелія і т. д. . . . . а я — хвалить ся п. граф — вишлю вже таких екзаменованих місіонарів, що до неба зі всіми людьми тільки фуррр! — тай кінець. От брехня тай фарисейство!

„Вся елика аще хочете да творять вамъ чловѣцы, и вы творите имъ такожде“, а не затемнюйте людям очей січкою. Бл. п. кард. Сембратович говорив: відбирають нам всяку власть над ам. Русинами, і старав ся по силам для ам. Русинів; — а митр. Шептицкий каже: я вже постараюсь о таких, що всьо зробять в хосен людям, а ще нич не зробив. Отже кому вірити? Може вишлете таких а Іа той владика-Василіянин або той, що в Канаді пропагував ті розпорядження, які суть видані для Русинів в Спол. Державах і Бразилії? От ліпше послушайте слів Апостола: „Другъ друга тяготы носите и тако исполните законъ Христовъ!“

„Мняй ся стояти, да блюдется, да не падеть.“

Отсе ми перейшли цілу другу часть пастирского листу митр. А. гр. Шептицкого, що відносить ся до Русинів Спол. Держав, щоби кождей переконав ся, як то розумієсь тее, що береть ся толкувати другим. Подібного посланія не найдеге в цілій історії церкви. Ще жадний владика не відозвав ся так до своєї пастви.

Митр. Шептицкий взяв ся говорити о тім, чого не знає. А з браку достаточних відомостей послугуєсь софістерією, домислами, інсинуацією і навіть брехнею. Вихованем і образованем — як видко — митр. Шептицкий для Русинів чужий, отже справи національні і суспільні его

не обходять. Що-же до справ нашої церкви, то він станув на становищі римо-католика в фелоні і епітрахили. Тим то Унія рускої церкви з Римом не має у Митрополита значіння; Унія є такий зачарований „гокус-покус“, який розуміють тільки ті, котрі старають ся о Русинів ліпше від самих Русинів, і трошки розуміють ті, яких Русинам накидають за світильників, щоби світили не під спудом але на самім вершку. А коли зважимо, що Митрополит говорить о такій справі церковній, яка тісно звязана з нашими справами національними і політичними, — а говорить зі становища аристократичного, яке тепер у Русинів галицьких є москвофільсько-шляхоцке, то не дивниця, що цілий той лист пастырський митр. Шептицького вийшов сухим, баламутним, неясним, фалшивим, ображаючим чувства загалу Русинів і т. д. . . . , одним словом здаєсь бути рукавицею киненою в очи Русинам, на котрій сліб не було підпису Митрополита, то кождей сказав би, що она є власністю польського шляхтича.

Підчас коли Митрополит в першій часті свого посланія — по ріжних елюкубрациях виведеня відношень між рускою провінцією а Пропагандою на чисту воду — доходить до високо-дипльоматичного заключеня: ний буде — як бувало, — то в другій часті, де говорить о

справах рускої церкви в Америці, з гнівом проголошує: що завинили свої.

„Завинили наші люде“ — се провідна думка другої часті сего посланія. Скажім виразніше: Папа Римський не завинив абсолютно, бож всі Папи висказали стілько прихильних слів Русинам-уніятам; Пропаганда для розширення віри також не завинила, бо она сама через себе не має власти, а сли, видала такі розпорядженя, то се лиш для добра Русинів; Американькі латиньскі єпископи не винні, що мусять виконувати розпорядженя Пропаганди; візитатор в латиньській інфулі з ласки малярского правительства також all right, бо его „до“ впливу треба ужити; малярони також добрі, бо они вміють також по малярски відправляти; москвофіли се найпобожнійша підпора гр.-католицизму, бо вічно вздыхають до твердшої віри білого царя; цареславні „чають“ на вернення уніятів; наші дбалі власти зі св. Юра не могли завинити, бож добром Русинів їм лежить на серцю, о чім думали. — Отже остають тільки свої люде, котрі завинили, бо протестували проти диких розпоряджень Пропаганди, бо боронять Унії, бо пригадували верховодам границі справедливости, бо не узнали розпоряджень, бо не піддають ся лат. бішопам, бо не узнають малярского правительства і его візитатора, бо бридять ся набожностью

москвофілів — митрополичих Славянів, бо борють ся з цареславієм.

„Наших людей“ що завинили, і їх справи потрафив зредуковати Митрополит до числа кількох несовісних, котрих голос в Римі хоть не ма-ти ме великого значіння, але положене Митрополита вчинили майже безвихідним.

Так каже запоморочений каділами і поклонами галицких Русинів уважаний за великого дипломата, митр. Шештицький, котрий во всіх важних справах вмів делікатно усунутись або виїхати, а на заморських Русинів кинув каменем. Они-ж далеко — за морем!

Але перерахував ся! Забув на слова св. Письма: Якою міркою міриш, такою тобі одмірять ся. Тож ми забрали голос, щоб запротестувати проти такого легкодушного і безсовісного трактування наших справ та нелюцкого осуджування людей.— Навіть наші вороги так не судили наших справ і людей, они бачать попри своїм ворогованю і добрі діла, — а Митрополит — моральний світильник, всюда не бачить але підозріває тільки злу волю. Най такий авторитет стережесь, „да не падеть“:

III.

Скажім правду.

Хочеш властей не боятися, чини благое, — повідає сьв. Апостол. Отже тримаючись тих слів і жиючи на свободній землі, ми важились повісти правду в очи всім нашим верховодам. Се нам диктовала наша совість і віра в правду та справедливість, яку голосимо.

Кождий, що хоче наше положенє зрозуміти і осудити по справедливости, мусить зважати на ті переважні річи, а то: наше дійсне положенє, відносини Риму до нас і наші жаданя.

Наш нарід в Спол. Державах зі своєї кервавиці побудовав церкви, утримує сьвящеників, учителів, школи і т. д. Вколо тих церков групуєсь всьо ество Ам. Русина; в них містить ся его „руська“ віра, народність і ціле его жите. Се скарб, якого не дасть собі видерти за жадні гроші.

Наші церковні громади основані на свободно-автономічним устрою на лад америк. конґресійних громад на основі ам. права о релігійних товариствах. — Ряд Спол. Держав не мішаєсь цілковито до справ конфесійних. — Громада рядить ся сама після своїх статутів. — Тої свободи не мають ні римо-католики ні цареславні. — Наш Русин, перейшовши добру школу визиску в старім краю, так дорожить своєю церквою, що навіть перший прєєкт організації церковних гро-

мад приняв з певним недовірем, хоть організація запевнила і скріпила автономію громад.

Серед такого положення прийняти розпорядження Пропаганди і узнати над собою ам. католицьку організацію, значилоби, погребати себе самих, а нарід пхнути в обійми цареславія. Не дивниця, що нарід в самообороні приняв ті розпорядження з погордою, бо бачив атеїтат на свою „руську“ церкву і віру. — Се бачив кождей, і хиба „падлец“ зі взглядів особистих посмів би натягати кайдани на душі і маєток своїх громадян.

Російське православіє завдяки праці власне тих „нецевних і несовісних“ та національній ідеї, яку они піднесли, днесь не ширить ся. Але оно стоїть сильне матеріяльно та організацією і немов би ждало на ту щасливу для себе хвилю, щоби й собі упечи печеню, коли то нас католики добре потиснуть.

Тим то ам. Русини прийшли до переконаня, що організація наших розсіяних церковних громад конечна. Се здійснило ся 30. мая 1901. в Shamokin, Pa., де сьвященики і делегати церковних громад вперве зійшли ся і засновали „Товариство руских церковних громад в Спол. Державах і Канаді*“), котре на другім своїм зібраню в Гарісбургу дня 26. марта 1902. приняло офіціяльну назву „Руска церква в Америці“

---

*) Диви „Начеркъ статугѡвъ товариства рускихъ церковныхъ громадъ въ Спол. Державахъ и Канадѣ“ Olyphant 1901.

— по англійцки „Little Russian Church of America.“

Мадярони і москвофіли не пристали. Они бояли ся тої власти, яку мають громади в своїх руках, і стали ворогувати, бючи головно на саму назву „Little Russian.“ Так они гавкали, доки не дїждались візитатора, а тогди почали орванізацію на власну руку. В Скрентон дня 20. юлія 1902. прочитали собі статуту*), котрі 21. октября мали бути прийняті в Hazleton, Pa.***) — Мадярони суть також за автономією, але такою, що хлоп має платити і мовчати. — Тільки біда в тім, що на разі они духовники разом з візитатором зістали без вірних, бо за скоро хотїли вхопити за чуб ам. Русина.

Значить ся, мадярони також узнали конечність організації, тільки що їх погляди на організацію ріжнять сильно від поглядів народу і галицких съвящеників. — Се значить дальше, що о накинєнню Русинам в Спол. Державах якоїсь власти — хоть би навіть єпископа Русина днесь не може бути бесїди.

Другою справою, на яку треба вважати при осуджуваню нашого положєня, 'єсть відношенє Пропаганди до нас.

*) „Статуты самоуправленія (автономіи греко кав. церквей въ Соед. Штатахъ (Съверной Америкѣ): — New York, 1902.

**) Коли рукопись вже йшла до друку, то появилась відозва „Отъ гр. кав. апостолек визитатора“, котрою Андрей Годобай — візитатор відкликнує зїїзд в Hazleton, Pa. ad calendās graecas зі взгляду на протест галицких съвящеників, котрих ігнорував.

Наша руска церква в Галичині та Угорщині зі своїми виходцями в Америці остає в спілці з церквою римо-католицкою. Римо-кат. церква єсть з'організована знаменито і представляє могутчу церковну державу. Говоримо так, як річи в дійсности стоять. А яко церковна держава провадить кат. церква свою політику, котра була — єсть і буде все католицкою. Ту політику ведуть різні курії.

Пропаганда для розширення віри єсть власне міністерством для справ заграничних таких країв, які не суть наскрізь католицкі. Її задачею єсть ширити віру і вести політику забору між акаатоликами в так званих краях місійних. Під власть Пропаганди належать також всі Уніяти цілого сьвіта, отже і Русини-Уніяти, котрі не будучи в очах кат. політики ще правдивими католиками повинні мати собі за честь належати до загального розширення віри, як каже Митрополит.

Тим часом Пропаганда не ширить віри, она ще жадного Індіянину не навернула на віру кат. — Се роблять сміртельні священники, а Пропаганда веде політику, яку також Русини відчувають на своїй шкірі.

Від часів заключеня Унії, руска уніяцка церква не вросла, але змаліла. — Пропаганда не видала ані одного розпорядженя в користь рускої уніяцкої церкви, не боронила єї, але ов-

нім відносилаь ворожо, чоґо доказувати не треба. А сли що признала, то тільки тому, що мусіла на довґолітні і справедливі домаґаня Русинів. — Уніяткі владики повинні ту політику розуміти, що инакше їх спіткає доля митр. Йосифа Сембратовича, що не перший з гр.-кат. владик мусів умирати в Римі.

Чудесно ту політику видко на Русинах в Америці. Підчас коли в Галичині затемнювано ту справу відносинами національного і суспільного положеня Русинів, то в Америці вже того не стало. — В Америці Уніятів чи там гр. католиків, що попросто суть тягаром кат. місійній (заборчій політиці), не треба. Они повинні підчинитись во всім тутешним правам лат. дієцезий. — До того стремять всі розпорядженя Пропаґанди для Американських Русинів.

Тому то маючі на увазі своє положене між Сцилею і Харибдою — (католицизм и царославіе), зрозумівши ціль політики Пропаґанди і зваживши, що *dem Bittenden gibt man nichts — dem Kaempfendem alles*, як се видко на остатних подіях в Франції і Філіпінах, — Ам. Русини відважились виповісти правду і сформулувати свої жаґаня, які суть:

- 1) Рим має відкликати всі некорисні розпорядженя видані Пропаґандою для Ам. Русинів;
- 2) Маєсь основати самостійне руске епископство — а евентуально епископства;

3) Єпископа вибирають священники і делегати громад церковних;

4) Єпископ має бути залежним від Папи, доки не постарають ся в Римі о відрубне трактоване справ греко-католицьких церков, де й наша церква буде мати своїх представителів.

5) Основане руского патріархату, — котрому підлягалиб й угро рускі владики.

А тим часом Ам. Русини не спускають ся на нічию поміч, крім помочи Бога і свою працю. Час сам покаже, сли наша праця чесна, совісна і справедлива — одним словом Божа, то она буде. Сли-би побідили нас вороги, яких легіон, то Ам. Русь погребано! — Однак як справи днесь стоять, то не ма чого боятись. — Ми сильно віримо, що в короткім часі засьпіваємо піснь побіди!

За Руску церкву в Америці.

New York, N. Y. 12. Oct. 1902.

Свящ. Іван Констанкевич,
Предс. Ради Духовної.

Свящ. А. Бончевский,
Предс. Ради Головної.

З М І С Т.

	Сторона.
Прийди тай подиви ся	3
I. Руска провінція а Рим	6
1. Зміст першої часті посланія	6
2. Наші уваги	9
II. Митрополит Шептицький о церковних відносинах американських Русинів	14
Вступ	14
Викаріяти чи єпископства?	14
„Не в силі вителкувати —	15
Причини суть!!	17
Незавидна хвальба — делікатна брехня — панська обіцянка	32
Візитатор	35
Пророцтва Матильди	42
Золота рада	45
Повторена брехня. — <i>Suspecti de haeresi</i>	48
Самостійне єпископство. — Крокодилеві сльози. — Москвофільська пожичка	52
Медитация. — Асекурация	57
Галицька конкордия съвітовою. — Многонадійне заключене	60
„Мняй ся стояти, да блюдется, да не падеть“	64
III. Скажім правду	68

